

Iparunk fejlesztése.

Irta

dr. Mandello Károly.

Az utóbbi idő korlátozó vámrendszerének egyetlen kedvező hatása volt, t. i. nagyobb mérvben fölhevítte a figyelmet hazánk ipari fejletlenségére. Általánossá vált azon meggyőződés, hogy a mezőgazdaság hozamának legkisebb sikertelensége, a forgalom legkisebb megakadása, a nemzetközi összeköttetések legkisebb megszakadása esetén is hiányzanak az erőforrások a nép jóléten ütött sebek orvoslására, az adóképeség sértetlen megtartására.

Különösen kitűnt ez az 1886-ban Romániával megindult kis vámháború alkalmával, a midőn arról volt szó, hogy a Királyhágón-túli részek kárpótoltassanak megszakadt üzleti összeköttetésekért. Daczára annak, hogy ezen ügyben képviselők és pénzemberek tanácskoztak és értekeztek, nem jutottak tovább azon tapasztalatnál, hogy egy ország iparát rendeletekkel nem lehet megteremteni, sem pedig kikényszeríteni. Egy iparilag hátramaradt országban az ipar fejlesztésének bizony csak két módja van, u. m. a *meghonosítás* és a *nevelés*. Vagy kész ipart importálnak, illetőleg az iparos osztályt és mindazt, a mi azzal összefügg, bevándorlás útján teremtik meg vagy az oktatás útján lassan fejlesztik.

Kész iparos-osztály importjához, azaz a tőke, az ipari munkások és a műszaki vezetők behívásához természetesen szükséges, hogy az országban meg legyenek mindazon természetes előfeltételek, a melyek nélkül a honosítás nem lehet hatékony. Magyarországon ezen előfeltételek teljes mértékben meg vannak, és mégis ezen terv megvalósítása nagy, majdnem leküzdhetlen akadályokba ütközik.

Hogy az előfeltételek megvannak, az röviden kimutatható.

Az ország éghajlata és területének alkati és minőségi viszonyai, hajózható folyamrendszerének nagysága, építő- és mindennemű nyersanyagokban való gazdagsága jelentékenyen kedveznek egy ilyen vállalat nagyban való keresztülvitelének. Az utolsó időnek törvényhozási, kereskedelmi és műszaki átalakulásai a sok tekintetben kiaknázatlan államot elsőrangú telepítvényes országgá tették és erre már a gyarmatosítási ügygyel foglalkozó kiváló külföldi szaktekintélyek is utaltak. A magyar nép alsó osztályainak értelmisége, mely azokat különösen jó ipari munkásokká teszi, a nagyszámu szláv munkások szorgalma és igénytelensége, a lakosság csekély belterjessége, a hasznos és házi állatoknak az egész országban egyenlő megoszlása, az el nem foglalt vízi erő könnyű hozzáférhetősége világosan mutatják, hogy Magyarország a gyarmatosokra nézve, a nélkül, hogy aranyra kellene speculálniok, második Kalifornia lehet. Ehhez járul az is, hogy elmúlt már az idő, a midőn a tőke következetesen elfordult az országtól, mert nem vélt sem kielégítő jogvédelmet, sem kielégítő közbiztonságot, sem rendezett tulajdon és birtokviszonyokat találhatni — és egyes országrészekben tényleg nem is talált. Annak tudata, hogy e tekintetben megváltoztak a viszonyok, már a szomszédos országokon túl, a nyugati civilisált államokig és az oceánon túl jutott; a nemzetközi tőke hazánkat a magyar járadék-papírok kibocsátása óta nemcsak állampapírokba való befektetés végett, hanem az üzleti összeköttetések legkülönbözőbb formáiban kereste föl és ismerte meg. És e mellett meglehetősen jól érezte magát, leszámítva azon kivételeket, a midőn vagy rossz üzletvitel vagy a helyi viszonyok nem ismerése következtében nagy veszteségeket szenvedett — önhibájából. Oly eredményeket értek el, a melyek nemcsak a jó osztalékban nyilvánultak, hanem a piacz kiterjesztése következtében úgy a vállalkozókra, mint az országra előnyösek és nyereségesek voltak.

Osztrákok, svájcziaiak, belgák, francziák, angolok a legkülönbözőbb alakban, majd mint részes, majd pedig mint önálló vállalkozók bocsátkoztak vállalatokba; e mellett fokenként megismerkedtek a kormánykörökkel, az országgal és népével, a kereskedő osztálylyal és forgalmi intézetekkel és tapasztalataik nyomán eloszlatták a kiirthatlannak látszó előítéleteket, a melyek ugyan mindenütt még ma sem tűntek el teljes mértékben.

Kész iparágak meghonosítása tekintetében tehát nagyon előnyünkre változott a helyzet, és ma már nem sorozható az utopisták közé, a ki ilyen meghonosítás lehetőségéről és keresztülvihetőségéről szól. Nem lenne nehéz előadni azon vegyészeti és műszaki vállalatok sorát, a melyeknek meghonosítása ép oly haszonnal és előnnyel járna, mint az utóbbi időben annyira sürgetett fegyvergyártás, a mely azonban szintén ezen vállalatok körébe vonandó. Nem lehet föladatunk ez alkalommal ezen ügy részleteibe bocsátkoznunk, csak általánosságban akarjuk jelezni, hogy első sorban azon iparágakat értjük, a melyek a meglevő természeti erők és termények lehető közvetlen kihasználásán alapulnak és a melyek a *mechanikai, technikai és elektro-technikai* iparágak gyűjtőneve alatt foglalhatók össze.

Ha ez úgy van, mint mi véljük, akkor nehézség nélkül felelhetni azon kérdésre, hogy mi képezi az akadályát annak, hogy ezen reánk nézve szükséges és a külföldre nézve üdvös meghonosítás megvalósíttassék. Ezen kérdésre teljes nyíltsággal óhajtunk válaszolni. A mennyiben nem egyes szórványos vállalatokról, hanem egy nagy, a társulás útján az állam segélyével keresztülviendő műveletről van szó, az akadály a *nemzetiségi kérdésben* keresendő. Bármily méltányosak és türelmesek legyünk is a nem-magyar nemzetiségekkel szemben, bármennyire kedveznünk kell is saját érdekünkben és az illető vállalatok érdekében bármiféle ipari gyarmatosításnak, ép oly nehéz lenne egy ily nagymérvű műveletnél a bevándorló munkásnép gyermekei elemi oktatásának kérdését másként megoldani, mint a létező törvények alapján. Ezen irányu kivételes intézkedések veszélyt képezhetnének saját nemzetiségünkre nézve és a *conflictusok* saját nemzetiségeinkkel, továbbá a bevándorlók és honosaink között nem volnának kikerülhetők. Ilyen kivételes intézkedések nélkül pedig nagymérvű honosítás még Ausztriából sem valószínű, a melynek alattvalói mégis könnyebben olvadnának velünk össze, mint az angol, belga vagy francia munkások, nem még azon esetben sem, ha az állam ezen érdekekben nagy anyagi áldozatokat hozna is, e nélkül a telepítés nem lenne honosítás, hanem csak a pillanatnyi kedvező üzleti helyzet kihasználását czélozhatná, a nélkül, hogy abból az országnak maradandó haszna lehetne.

Ilyen körülmények között nem marad más hátra, mint ipari

munkásosztály nevelése. Ez az ut azonban rendes körülmények között, tekintve ezen néposztályok csekély alkalmazkodási képességét, nagyon hosszú és évtizedekig tartó várakozásra és kitarásra kényszerít, a mi már a harminczas években nem egy türelmetlen politikust készített azon ismeretes kifakadásra, hogy »görcsöket kapok, ha magvetésről hallok«. Különben is kérdéses, hogy gazdasági helyzetünk megengedi-e ezen nevelési munka eredményeinek bevárását és nem sürget-e a létért való harc nagyobb gyorsaságra.

Ezen ellenmondás megoldásához, véleményünk szerint, csak az vezet, ha *rendszeresen* és fölülről való segélylyel történik az, a minek iparunk eddigi fejlődése köszönhető. Ez az ipari vállalatok létesítésére nézve nyújtott lehető kedvezményeknek, az ipari vállalatok vezetésére külföldről hívott szakerőknek, a külföldi műszaki előmunkások behívásának tulajdonítható; ezen az uton neveltetett ipari munkásosztályunk zöme és ezen az uton alkotott meg iparunk. Ez eddig szórványosan és terv nélkül történt, a természeti előfeltételek nem egyszer tekintet nélkül hagyattak, sokszor nem jól választott meg a telep helye, nem tanulmányoztatott az illető vidék munkás lakossága, nem egyszer bizonyos mennyiségű részvény elhelyezhetése volt a főszempont. Ezt most szervezni kellene, értelmes szakemberek vezetése alatt, elég erős tőkések segélyével és a közgazdasági miniszterium támogatásával kellene keresztül vinni, hazafias irányzattal, de cosmopolitikus fölvilágosultsággal.

Ha ezen rendszeres szervezet programját kidolgozva képzeljük, a mely program irányelvét az ország talaj- és közlekedési viszonyaihoz, a munkabér magasságához és a munkások szokásaihoz való alkalmazkodás képezné, olyan iparágak sorát találjuk, a melyek, a nélkül hogy reászorulnának a gyártmányoknak kivitel útján való értékesítésére, pusztán a belföldi piac elfoglalása által életképesek és jövedelmezők volnának. Első sorban az eddig nem értékesített mezőgazdasági terményekből készült gyártmányok egész tömege, azután a létező vízi erőknek motorok gyanánt való kihasználása, a vegyészeti iparok útján értékesíthető melléktermények és hulladékok, azon gyártmányok óriási tömege, a melyek nálunk nem azon tökélylyel állíttatnak elő, mint a külföldön. Száz példát lehetne ezen kategóriából föl-

hozni, a mindennapi élet szükségleteitől kezdve a legtökéletesebb munkagépekig és az elfogulatlan bírálónak minden egyes esetben be kellene ismernie, hogy a szóban forgó tárgy előállítása mai viszonyaink között nem ütközhetnék különös nehézségbe és hogy csak az akarat és vállalkozó kedv hiányzik. Bizonyítékot képez erre nézve az, hogy eddig még majdnem minden vállalkozó, ki ezen irányban próbált szerencsét, rövid idő alatt sikert ért el, és a remélnél nagyobb mérvben kiterjeszthette, sőt a külfölddel is versenyképessé tehetette vállalatát. Csak ha azon előfeltétel, hogy az illető iparágnak természetszerűen alkalmazkodnia kell belföldi terményeinkhez és ipari munkásosztályunk sajátosságaihoz, figyelmen kívül hagyatott, maradt el a siker.

Ha ilyen szakértői program az egész országra nézve kidolgoztatott és ha az utmutatást tartalmaz az alkalmas helységekre nézve is, ha azon fölületes és futólagos mód helyébe, a melylyel eddig az országban hiányzó és meghonosítandó iparágak jegyzékét készítették, alapos átgondolt és komoly areopag által helyben hagyott munkálatot állítanak, akkor a kormánynak is, mint az ipar fejlesztésénél közreműködésre hivatott második tényezőnek, működésbe kellene lépnie. A kormány működésének, véleményünk és tapasztalatunk szerint, arra kellene szorítkoznia, hogy megjelölje azon kedvezmények mértékét, a melyek az iparnak a különböző országrészek és iparágak szerint nyújtandók volnának. Nemcsak az új iparágaknak nyújtott adókedvezményeket értjük, hanem a segélyezést és jutalmazást létező iparágak tökéletesítéseért, a gyártmányok előállításának tökéletesítéseért, tekintetbe vételt valamennyi állami szállításnál, különös díjazást azon esetre, ha ez által a kincstári birtokok jövedelmezőkké tétetnének stb. Személyes kedvezésekről és pártfogás útján kieszközölt engedményekről nem lehetne szó; a törvényhozás közreműködésével kellene megállapítani a kedvezmények kategóriáit és a kedvezményezett vidékek kategóriáit és e célból propter legem ferendam igénybe kellene venni azon szakférfiak tanácsát, a kik tevékenységének a fönt említett rendszeres szervezet köszönhető lesz.

Mindez azonban hiábavaló fáradozás lenne, ha a keresztülvitele nem vállalkoznának ép oly rendszeresen szervezett és erős pénzhatalom, a mely a mindennemű közönséges bank- és kor-

mányüzletek kizárásával az ezen program szerint életbeléptendő ipari vállalatok financirozását keresztülvinné és a kereskedelmi fővezetést végezné. Ezen bankcsoportnak nagy műszaki apparatussal és nagy tőkével kellene rendelkeznie, mert nem részletmunkáról, hanem nagy alkotásról van szó.

Ezen actio céljára nézve tökéletesen egyetértünk dr. Keleti Károlylyal, ki legújabb művében fejtegeti, hogy mennyit kellene még iparilag termelnünk a belföldi szükséglet fődözésére. A statisztika végszámai, mondja a szerző, mutatják, hogy 1885-ben 364.₉ millió forint értékű gyártmányt importáltunk és csak 143.₄ millió forint értékűt exportáltunk s így 221.₅ millió forint értékű iparczikket kellene még évenként itthon gyártani, hogy Magyarország ipari szükséglete saját ipari munkája által fedezve legyen. — Annyival fokozhatjuk tehát még évi iparos productionkat a nélkül, hogy szomszédainknak bármely irányban, piaczuk tömeges elárasztása által, terhökre lennénk. Ha pedig elgondoljuk, hogy nagyrészt nyers terményekből álló kivitelünk 1885-ben csak 255 millió forintot tesz, 90 millió behozatallal szemben s így ebbeli kiviteli többletünk csak 165 millió forint, világos hogy csakugyan szükségünk van nagyobb ipari termelésre, mert kereskedelmi mérlegünk a legközelebbi évben is 56.₇ millió forintnyi hiánynyal zárult. A 221.₅ milliányi iparértékű deficit és 165 milliányi nyers terményi többlet közötti különbség azonban egyik legvigasztalóbb jelensége közgazdasági életünknek. Ebből ugyanis az következik, hogy ha arányosan s az ország szükségleteinek megfelelőleg fokozzuk ipari termelésünket, e termelés értékével képesek leszünk megfizetni mezőgazdaságunk összes termelési fölöslegét. Nem leszünk kénytelenek vele idegen piacokat felkeresni, honnan az egyre fokozódó tengerentuli verseny amugy is leszorit.«

Az erre vezető utat az imént vázoltuk. Az első teendő a m. t. Akadémia nemzetgazdasági bizottságára vár. Ez volna hivatva arra, hogy rendszeresen megismertesse először iparunkat, a mint az tényleg létezik, másodsor alapos kutatás és tanulmányozás alapján bemutassa az ipar fejlődési föltételeinek létezését, u. m. az egyes vidékek iparra való alkalmasságát a területi, gazdasági és közlekedési viszonyok tekintetében és földeritse a munkásviszonyokat. Sajnos, hogy egy erre vonatkozólag kiirt nyilt

pályázat eredménytelen maradt, ennek azonban nem szabad visszariasztólag hatni, mert egyenes megbízás útján megszerezhetni az erre vonatkozó nagy fáradsággal és tanulmánynyal járó munkát. A második lépést a közgazdasági és pénzügyi miniszteriumoknak kellene a törvényhozással együtt megtenniök, a harmadikat egy pénzcsoportnak, melynek vezetését oly férfiaknak kellene kezökbe venniök mint Lukács Antal, Luczenbacher Pál és Wahrmann Mór. Ilyen eljárásból bő áldás háromolnék az országra és az érdeketekre.
